

नेपाल राजपत्र

नेपाल सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ६२) काठमाडौं, चैत २६ गते, २०६९ साल (संख्या ५९)

भाग ३

नेपाल सरकार

विज्ञान प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयको सूचना

वातावरण संरक्षण (दोस्रो संशोधन) नियमावली, २०६९

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ लाई संशोधन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ को दफा २४ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी देहायका नियमहरू बनाएको छ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यी नियमहरूको नाम “वातावरण संरक्षण (दोस्रो संशोधन) नियमावली, २०६९” रहेकोछ।
(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ को नियम २ मा संशोधन:
वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ (यसपछि “मूल नियमावली” भनिएको) को नियम २ को खण्ड (ज) पछि देहायको खण्ड (ज१) र ज (२) थपिएका छन्:-

“(ज१) “ब्याट्री” भन्नाले शिसाजन्य पदार्थ (लिड धातु) तथा अम्ल (एसिड) को प्रयोग गरी बनाइएको विद्युतीय शक्तिको रूपमा रहेको लिड एसिड ब्याट्री सम्झनु पर्छ।

(ज२) “ब्याट्री व्यवसायी” भन्नाले ब्याट्रीको उत्पादन, मर्मत, पुनः प्रशोधन, आयात, डिलर वा संकलक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले ब्याट्रीको खुद्रा बिक्रेताको रूपमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्था समेतलाई जनाउँछ।”

३. मूल नियमावलीमा परिच्छेद ३क. थपः मूल नियमावलीको परिच्छेद-३ पछि देहायको परिच्छेद ३क. थपिएको छ:-

“परिच्छेद ३क”

ब्याट्रीको व्यवस्थापन

४. मूल नियमावलीमा नियम २०क., २०ख., २०ग. र २०घ. थपः
मूल नियमावलीको नियम २० पछि देहायका नियम २०क., २०ख., २०ग. र २०घ. थपिएका छन् :-

“२०क. मापदण्ड पूरा गर्नु पर्ने: (१) ब्याट्रीको व्यवसाय गर्न चाहने ब्याट्री व्यवसायीले प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायमा आफ्नो व्यवसाय दर्ता गर्न वा सो व्यवसायको लागि त्यस्तो निकायबाट स्वीकृति वा अनुमति लिनको लागि अनुसूची- ८ बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ।

स्पष्टीकरण: यस परिच्छेदको प्रयोजनको लागि “सम्बन्धित निकाय” भन्नाले ब्याट्रीको कारोबार दर्ता गर्ने

वा सो प्रयोजनको लागि स्वीकृति वा अनुमति प्रदान गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको निकायलाई जनाउँछ ।

(२) यो नियम प्रारम्भ हुनु अघि प्रचलित कानून बमोजिम ब्याट्री व्यवसाय दर्ता गरेका वा त्यस्तो व्यवसाय गर्न सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृति वा अनुमति पाएका ब्याट्री व्यवसायीले यो नियम प्रारम्भ भएको मितिले नब्बे दिनभित्र उपनियम (१) बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरी सम्बन्धित निकायलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

२०ख. मन्त्रालयको राय लिन सक्ने : कुनै ब्याट्री व्यवसायीले आफ्नो ब्याट्री व्यवसाय दर्ता गर्न वा त्यस्तो व्यवसाय गर्नका लागि स्वीकृति वा अनुमति लिन कुनै निवेदन गरेमा सम्बन्धित निकायले त्यस्तो व्यवसाय दर्ता गर्न वा सो विषयको स्वीकृति वा अनुमति दिनु अघि मन्त्रालयको राय लिनु पर्नेछ ।

२०ग. दर्ता वा स्वीकृतिको जानकारी गराउनु पर्ने: (१) सम्बन्धित निकायले ब्याट्री व्यवसायीको रूपमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाको कारोबार दर्ता गरेको वा सो गर्न स्वीकृति वा अनुमति दिएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र सो कुराको जानकारी मन्त्रालयलाई गराउनु पर्नेछ ।

(२) यो नियम प्रारम्भ हुनु अघि ब्याट्री व्यवसाय दर्ता गरेका वा सो कार्य गर्न स्वीकृति वा अनुमति लिएका ब्याट्री व्यवसायीको विवरण सम्बन्धित निकायले यो नियम प्रारम्भ भएको मितिले तीस दिनभित्र मन्त्रालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२०घ. शर्त पालना गर्नु पर्ने: (१) ब्याट्री व्यवसायीले ब्याट्री व्यवसाय गर्दा अनुसूची-९ बमोजिमको शर्तहरु पालना गर्नु पर्नेछ ।

(२) ब्याट्री व्यवसायीले उपनियम (१) बमोजिमको शर्तहरू पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा मन्त्रालयले निरीक्षक खटाई त्यस्तो कामको निरीक्षण गराउन सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम निरीक्षण गर्दा कुनै ब्याट्री व्यवसायीले उपनियम (१) बमोजिम तोकिएको शर्त उल्लंघन गरेको देखिएमा निरीक्षकले सो कुराको प्रतिवेदन मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम निरीक्षकबाट प्राप्त भएको प्रतिवेदन जाँचबुझ गर्दा ब्याट्री व्यवसायीलाई कुनै निर्देशन दिन आवश्यक देखिएमा मन्त्रालयले त्यस्तो व्यवसायीलाई अवधि तोकी शर्त पालना गर्न निर्देशन दिनेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम दिइएको अवधिभित्र कुनै ब्याट्री व्यवसायीले शर्त बमोजिम आफ्नो काममा सुधार नगरेमा मन्त्रालयले त्यस्तो व्यवसाय तुरुन्त बन्द गरि त्यस्तो ब्याट्री व्यवसायीलाई ऐन बमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ ।

(६) ब्याट्रीको प्रयोगकर्ताले अनुसूची-९ बमोजिम तोकिएका शर्तहरूको पालना गर्नु पर्नेछ ।”

५. मूल नियमावलीमा अनुसूची थप: मूल नियमावलीको अनुसूची-८ पछि यसैसाथ संलग्न बमोजिमको अनुसूची-८ र अनुसूची-९ थपिएका छन् ।

अनुसूची-८

(नियम २०क. को उपनियम (१) संग सम्बन्धित)

मापदण्ड

ब्याट्री व्यवसायीको रुपमा कारोवार दर्ता गर्न वा स्वीकृति वा अनुमति लिन देहायको मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछः-

१. ब्याट्रीको कारोवार गर्ने स्थानमा एसिड प्रशोधन प्रणाली जडान गरेको हुनु पर्ने ।
२. ब्याट्रीको कारोवार गर्ने स्थानमा एसिडवाट हुने हानी वा नोक्सानीको वचाउ सम्बन्धी पर्याप्त व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।
३. ब्याट्रीको कारोवार गर्ने स्थानमा ब्याट्रीवाट निस्कने एसिडलाई निस्कृय पार्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।
४. ब्याट्रीको मर्मत तथा पुनः प्रशोधन सम्बन्धी कारोवार गर्नेको हकमा ब्याट्री मर्मत वा पुनः प्रशोधन गर्दा निस्कने फिल्लाको असरलाई निस्प्रभावी पार्न पर्याप्त व्यवस्था गर्नुको साथै ब्याट्री मर्मत वा पुनः प्रशोधन गर्नको लागि संकलन गरिने र मर्मत वा पुनः प्रशोधन गरिसकेका ब्याट्रीको भण्डारणको लागि पर्याप्त र अलग अलग स्थानको व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।
५. ब्याट्रीको डिलर वा खुद्रा विक्रेताको कारोवार गर्नेको हकमा ब्याट्री भण्डारण गर्न पर्याप्त स्थानको व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।

अनुसूची-९

(नियम २०घ.को उपनियम (१) र उपनियम (६) संग सम्बन्धित)

ब्याट्रीको कारोबार गर्दा पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू

ब्याट्री व्यवसायीको रूपमा कारोवार गर्दा देहायको शर्तहरू पालना गर्नु पर्नेछः-

(क) उत्पादकको लागि:

१. ब्याट्रीवाट मानव, जिवजन्तु तथा पर्यावरणमा पर्ने वा पर्न सक्ने नकरात्मक प्रभावको सम्बन्धमा मन्त्रालयले तोके बमोजिमको जोखिमको संकेत चिन्ह सहित स्पष्ट भाषामा चेतनामूलक सन्देश ब्याट्रीमा उल्लेख गर्नु पर्ने ।
२. पुनः प्रशोधित लिड खरिद गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम कारोवार दर्ता गरेका वा स्वीकृति वा अनुमति लिएका व्यक्ति वा संस्थासँग मात्र खरिद गर्नु पर्ने ।
३. उत्पादन शुरु गरेको मितिले एक वर्षभित्र नेपाल सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त संस्थावाट गुणस्तर सम्बन्धी प्रमाणपत्र लिनु पर्ने ।
४. मन्त्रालयले तोके बमोजिमको जोखिमको संकेत चिन्ह ब्याट्रीमा उल्लेख गर्नु पर्ने ।

(ख) मर्मतकर्ताको लागि:

ब्याट्रीको मर्मत सम्भार गर्दा ब्याट्रीवाट हुन सक्ने आकस्मिक जोखिमको व्यवस्थापनको लागि अल्पकालिन र दिर्घकालिन योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने ।

(ग) पुनः प्रशोधकको लागि:

१. ब्याट्री पुनः प्रशोधन गर्ने स्थानमा ब्याट्रीवाट निस्कने एसिडलाई जमिनले नसोस्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

२. ब्याट्री पुनः प्रशोधन गर्दा निस्कने एसिडलाई निस्प्रभावी पार्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
३. ब्याट्री पुनः प्रशोधन गर्दा निस्कने लिडका कणको मात्रा न्यूनीकरण व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
४. ब्याट्री पुनः प्रशोधन गर्दा हुन सक्ने आगजनीजन्य जोखिमलाई व्यवस्थापन गर्न तत्काल उद्धारको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
५. पुनः प्रशोधनको लागि ब्याट्री फुटाउदा मेसिनको प्रयोग गर्नु पर्ने ।

(घ) आयातकर्ताको लागि:

ब्याट्री आयात गर्दा त्यसरी आयात गर्न अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संस्थाले मात्र आयात गर्नु पर्ने ।

(ङ) डिलरको लागि:

१. टुटेफुटेका वा एसिड चुहिएका ब्याट्री खुद्रा विक्रेतालाई विक्री गर्न नहुने ।
२. प्रयोगकर्ताबाट प्राप्त भएका ब्याट्री छ महिनाभित्र सुरक्षितसाथ पुनःप्रशोधक समक्ष पठाउने ।
३. प्रयोग भएका ब्याट्रीहरु पुनः प्रशोधन नगरी पुनः विक्री नहुने ।

(च) संकलकको लागि:

१. प्रयोग भइसकेका ब्याट्री प्रयोगकर्ता तथा खुद्रा विक्रेताबाट संकलन गरी तीन महिनाभित्र पुनः प्रशोधक समक्ष पठाउने ।
२. ब्याट्री संकलन गर्ने स्थानहरु यकिन गरी सम्वन्धित प्रयोगकर्ता, डिलर तथा खुद्रा विक्रेतालाई जानकारी गराउनु पर्ने ।
३. एसिड नचुहिने गरी ब्याट्री संकलन गर्नु पर्ने ।

(छ) खुद्रा विक्रेताको लागि

१. टुटेफुटेका वा एसिड चुहिएका ब्याट्री प्रयोगकर्तालाई विक्री गर्न नहुने ।

२. प्रयोग भईसकेका ब्याट्री आफुसमक्ष संकलन भएपछि पुनःप्रशोधनको लागि तीन महिनाभित्र संकलक वा पुनः प्रशोधक समक्ष पठाउने ।
३. आफुले विक्री गरेका ब्याट्री प्रयोगकर्तावाट प्रयोग भईसकेपछि प्रचलित वजार मूल्यमा पुनः आफैले खरीद गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने ।

(ज) सामूहिकरूपमा पालना गर्नुपर्ने शर्त

ब्याट्री व्यवसायीले सामूहिकरूपमा पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू :-

१. ब्याट्रीको कारोवार गर्दा नेपाल सरकारवाट स्वीकृत पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी मापदण्ड लागू गर्नु पर्ने ।
स्पष्टीकरण: यस खण्डको प्रयोजनको लागि "कारोवार" भन्नाले ब्याट्रीको उत्पादन, मर्मत, पुनः प्रशोधन, आयात, डिलर, संकलक वा खुद्रा विक्रेता सम्बन्धी कुनै कार्यलाई जनाउँछ ।
२. ब्याट्रीको कारोवार गर्ने स्थानमा ब्याट्रीवाट हुनसक्ने आकस्मिक जोखिम व्यवस्थापनको लागि तत्काल उद्धारको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
३. ब्याट्रीको कारोवार गर्दा निस्कने एसिड लगायत अन्य तरल पदार्थको मात्रा ६ पी.एच.भन्दा कम हुनु नहुने ।
४. ब्याट्रीको भण्डारण गर्दा मानवीय तथा पर्यावरणिय हिसावले नोक्सानी नहुने गरी भण्डारण गर्नु पर्ने ।
५. ब्याट्रीको ढुवानी तथा भण्डारण गर्दा वातावरणीय प्रदुषण हुन नदिन प्रचलित वातावरण सम्बन्धी कानूनले तोकेका शर्तहरू पालना गर्नु पर्ने ।
६. ब्याट्री ढुवानी गर्दा एसिड नचुहिने गरी एसिड अबरोधक प्लास्टिक वा एसिड अबरोधक पदार्थबाट बनेको एप्रोन प्रयोग गर्नुको साथै ब्याट्रीलाई ढुवानी गर्ने साधनमा राख्दा नहल्लिने गरी ठाडो पारी राख्नु पर्ने ।

७. ब्याट्रीको विज्ञापन गर्दा लिड तथा एसिडवाट उत्पन्न हुन सक्ने जोखिमको विषयमा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु पर्ने ।
८. आफुले वर्षभरि गरेको ब्याट्रीको कारोवार सम्बन्धी विवरण अद्यावधिक गरी सोको एक प्रति मन्त्रालयले तोकेको ढाँचामा प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र आफुले कारोवार दर्ता गरेको वा सो प्रयोजनको लागि स्वीकृति वा अनुमति लिएको निकायमा पेश गर्नु पर्ने ।
९. मन्त्रालयले समय समयमा तोकेका शर्तहरू पालना गर्नु पर्ने ।

(भ) ब्याट्री प्रयोगकर्ताको लागि:

१. प्रयोग गरिसकेका ब्याट्री तथा ब्याट्रीका कुनै अवयव घरायसी फोहोरमा मिसाउन नहुने ।
२. ब्याट्रीलाई तोडफोड गरी आफै नस्ट गर्न नहुने ।
३. प्रयोग भईसकेका ब्याट्री खुद्रा विक्रेता, संकलक वा डिलर समक्ष पठाउनु पर्ने ।

आज्ञाले,
केशव प्रसाद भट्टराई
नेपाल सरकारको सचिव